

ÇOCUKLAR VE ÇOCUK ADALET SİSTEMİ: İYİLEŞTİRMEYE YÖNELİK ÖNERİLER

Thomas Hammerberg,
Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserliği

Strasbourg, 19 Haziran 2009
CommDH/IssuePaper(2009)1

Bu çeviri İngilizce orijinalinden İnsan Hakları Ortak Platformu tarafından yapılmıştır. Türkçe versiyon İnsan Hakları Ortak Platformu'nun sorumluluğundadır. www.ihop.org.tr adresinde uluslararası insan hakları mekanizmalarına ilişkin daha fazla bilgiye erişebilirsiniz.

Komiserlik Konu Belgeleri,

Konu belgeleri, güncel ve önemli bir insan hakları meselesine dair tartışma ya da daha ileri düzeyde bir paylaşım katkı sağlamak amacıyla İnsan Hakları Komiserliği tarafından hazırlanmakta ve yayımlanmaktadır. Bu uzmanlık belgelerindeki her düşünce Komiser'in tutumunu yansıtmayabilir. Konu Belgeleri, Komiserliğin internet sitesinde yer almaktadır.: www.commissioner.coe.int.

Teşekkür

İnsan Hakları Komiseri, uzman Dr Ursula Kilkelly'ye bu belgenin hazırlanmasındaki yardımlarından dolayı teşekkür eder.

İNSAN HAKLARI KOMİSERLİĞİ

İçindekiler

Giriş.....	3
Uluslararası Standartlar	4
Birleşmiş Milletler - Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS)	4
Çocuk Adalet Sistemiyle İlgili Birleşmiş Milletler Rehber Araçları	5
Tutuklulukla ilgili Birleşmiş Milletler Rehber İlkeleri	5
Yaptırım ve Tedbirlerle İlgili Avrupa Konseyi Kararları	6
Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine ilişkin Avrupa Konseyi Rehber İlkeleri.....	6
Önleme	7
Yönlendirme – Adli Kovuşturma Süreçlerine Alternatifler	9
Sağlık/Sosyal Hizmetlere Yönlendirme	9
Polis Yönlendirme Programları.....	9
Yönlendirmenin Sınırları.....	10
Yönlendirme Programlarına Kaynak Oluşturulması ve Koordinasyon	11
Yargı Hükümü.....	11
Yargı Sürecinde Yönlendirme.....	12
Yargılama İlkeleri	12
Yargı Sürecinin Desteklenmesi.....	13
Tutuklama Dışındaki Tedbirler	13
En Son Başvurulacak Tedbir Olarak Tutuklama.....	15
Suç İşlemeyen Çocukların Gözaltına Alınması.....	16
Tutuklu Yargılama	16
Bakım ve Koruma Maksadıyla Tutukluluk	17
Tutukluluk Koşulları	17
Güvende Olma Hakkı.....	18
Kişiye Özel Yerleştirmeler.....	19
Çocuklara Uygun Tesisler	19
Asgari Düzeyde Güvenlikli Küçük ve Yerel Tesisler	20
Sağlık ve Eğitim	20
Çocukların Yeniden Toplum Kazandırılmasına Yönelik Hizmetler	21
İzleme, Denetim ve Şikâyetler	21
Sonuçlar.....	22
Ek	24
İnsan Hakları Komiserliğinin Görev Tanımı.....	24

Giriş

Avrupa'da suç işleyen gençlere dair net bir resim çizmek güçtür. Çocukların şiddete olan eğilimlerinin arttığına ilişkin görüşlerin giderek yaygınlık kazandığı görülmektedir. Bununla birlikte, elimizdeki mevcut istatistikler gençlerin suç oranında herhangi bir artış olmadığını göstermektedir. Ayrıca, bu olgunun nüfus genelinde artan suç oranlarından ayrı bir biçimde ele alınmaması gerekir.

Çocuk adalet sistemiyle ilgili karşılaştırmalı bir çalışma yapmanın belirli güçlükleri vardır. Alanda farklı tanımların ve veri toplama yöntemlerinin kullanılıyor olması ve veri eksikliği, konuyu özellikle karmaşıklştırmaktadır. Öte yandan, bu durum karşısında bazı Avrupa ülkeleri cezai yaptırımlara giderek daha fazla başvurmakta; çocukları tutuklamaya ve ceza infaz kurumlarında yetişkinlerle birlikte tutmaya devam etmektedir. Bazı Avrupa ülkelerinde cezai sorumluluk yaşı oldukça düşmüştür; kapatılan çocukların oranı kaygı verici boyutlardadır ve cezaevinde bulunan çocuklar arasında azınlık gruplara mensup çocuklar daha fazladır. Kimi durumlarda alternatif yaptırımlar uygulansa da, özellikle ileri yaştaki çocuklar ve ciddi suçlara karışan çocuklar söz konusu olduğunda genel eğilimin cezai yaptırımların uygulanması olduğu görülmektedir.

Öte yandan, hem yargılama süreci öncesinde ve alternatif olarak geliştirilen yönlendirme programlarında hem de tutukluluğa alternatif çözümlerin daha fazla kullanıldığı bazı ülkelerde ceza infaz kurumlarına gönderilen çocukların sayısında bir düşüş gözlenmektedir. Bu örneklerde, ıslah edici [restorative] adalet programlarının ve aile grup toplantılarının temel teşkil ettiği uygulamaların yaygın olarak kullanılması dikkat çekicidir. Bu yaklaşımların suç teşkil eden davranışların önlenmesinde etkili olup olmadığı henüz sınanmamıştır. Bu nedenle, bu yaklaşımların çocuklarla ilgili uluslararası standartlar ile Avrupa standartlarında belirtilen ilkelerle tam anlamıyla uyumlu olmalarını sağlamak için derinlemesine incelenmesi gerektiğini belirtmekle yetiniyoruz.

Bu konuyu işlerken, yasada daha erken bir yaşta reşitliğin tanımlanmadığı hallerde, uluslararası standartlara göre on sekiz yaşın altındaki herkesin çocuk sayıldığı unutmamamız gerekir. Çocuklara ve çocuk suçlulara ilişkin pek çok tanım bulunmaktadır. Bunlardan en sonuncusu Avrupa tavsiye kararında¹ yer almaktadır: On sekiz yaşın altında olup suç işlediği iddia edilen ya da suç işlemiş olan kişi.

Devletlerin çocuk suçlulara yönelik yaklaşımı farklıdır ve çocuklara yönelik adalet sistemleri ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bu durumda, uluslararası sözleşmeler ve Avrupa sözleşmeleri esasında tanımlanan çocuk hakları standartları ayrıca önem kazanmaktadır. Bu standartlar farklılığa, tutuklama dışındaki tedbirlerin kullanımına ve çocuğun ihtiyaç ve çıkarlarına odaklanılmasına vurgu yapan ortak bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Bu nedenle, bu standartlar tüm Avrupa Konseyi ülkeleri için geçerli olan, faydalı ve önemli bir temel ölçüt niteliğindedir.

Bu rapor, çocuk adalet sistemi ile ilgili uluslararası standartları ve Avrupa standartlarını tespit etmeyi ve bu standartların nasıl uygulandığına dair örnekleri ortaya koymayı hedeflemektedir. Avrupa Konseyinin kısa zaman zarfında yayımlayacağı rehberde üzerinde durulacağından, çocuk dostu adalet sistemi ile çocuk-mahkeme ilişkisi konuları bu raporun özellikle dışında tutulmuştur.² Bu nedenle elinizdeki rapor dört temel meseleyi (önleme,

¹ Bakanlar Komitesinin Yaptırım ya da Tedbire Maruz Kalan Çocuk Suçlular için Avrupa Kuralları hakkında üye Devletlere yönelik CM/Rec (2008) 11 No'lu Tavsiye Kararı.

² Avrupa Konseyi Adalet Bakanlarının katıldığı 28. Avrupa Konseyi Konferansında (Lanzarote, Ekim 2007) kabul edilen çocuk dostu adalet sistemine ilişkin 2 No'lu Tavsiye Kararı uyarınca Avrupa Konseyi, çocuk-dostu adalet sistemine ilişkin bir Avrupa Rehberi hazırlamaktadır. Bu Rehber, hukuk

yönlendirme, hüküm verme ve tutuklama) ele almadan önce, uluslararası standartları ve Avrupa çocuk adalet sistemi standartlarını genel hatlarıyla ortaya koymaktadır.

Uluslararası Standartlar

Uluslararası çocuk adalet sistemi standartları yirmi beş yılı aşkın bir süredir uluslararası düzeyde Birleşmiş Milletler, bölgesel düzeyde ise Avrupa Konseyi tarafından geliştirilmektedir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme gibi çocuklara özel araçlar ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi genel insan hakları sözleşmeleri devletlerin çocuk suçlular karşısındaki yükümlülüklerini belirlemek konusunda önemli işleve sahiptir. Bu sözleşmeler, yaptırım ve izleme mekanizmaları ile birlikte (sırasıyla Çocuk Hakları Komitesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi olmak üzere), kanunla ihtilafa düşmüş çocuklara yaklaşımla ilgili uluslararası standartları belirleyip geliştirmişlerdir. Avrupa İşkencenin ve İnsanlık dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Sözleşmesi gibi bazı araçların, çocuklar da dahil olmak üzere tutuklu bulunan kişilere yönelik muamelenin izlenmesi konusunda daha özel bir yeri vardır. Bunların yanı sıra, gerek Birleşmiş Milletler ve gerekse Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen ve bağlayıcılığı olmayan pek çok bildirme ve tavsiye kararı ile çocuk adalet sistemi kapsamında çocuk suçluların hakları ve yönlendirme, çocuk suçluluğunun önlenmesi, kamu hizmeti yaptırımları ve tedbirleri ve ayrıca tutukluluk gibi konulara ilişkin özel kurallar geliştirilmiştir.

Birleşmiş Milletler - Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS)

Tüm Avrupa Konseyi ülkelerince onaylanan Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede (ÇHS) dört genel ilke bulunmaktadır: Yaşam hakkı, hayatta kalma ve gelişme hakkı; ayrımcılığa uğramama hakkı; çocuklarla ilgili her türlü eylemde çocuğun en yüksek yararının gözetilmesi gerekliliği ve çocuğun kendisini etkileyebilecek her türlü karardan haberdar olması hakkı. Bu hükümler devletlerin kanunla ihtilafa düşmüş çocuklara nasıl muamele edeceklerine dair yaklaşımlarının bir parçası olmalıdır. Devletler, çocuk adalet sistemi ile ilgili yasa, politika ve uygulamaların tüm çocuk haklarını koruyacak ve gelişimlerini sağlayacak şekilde düzenlenmesini güvence altına almalıdır. Özellikle, alınacak tüm kararlarda çocuğun en yüksek yararının gözetilmesinin en temel dert olmasını ve ayrıca yaşı ve olgunluğu ışığında çocuğun görüşlerinin dikkate alınmasını sağlamalıdır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, insan hakları ve ilgili yasal güvencelere tam olarak uyulması kaydıyla, kanunla ihtilafa düşmüş çocuklar için özel yasa, usul ve kurumların oluşturulmasını; başka bir deyişle, bütünüyle özel bir çocuk adalet sistemini; cezai ehliyet yaşı alt sınırın belirlenmesini ve söz konusu çocuklarla yargı yoluna başvurmaksızın ilgilenilmesini sağlayacak tedbirlerin alınmasını şart koşmaktadır (Madde 40). Devletin çocuk suçlulara karşı yaklaşımı ise çocuk suçluluğunu önlemeye yönelik olmalı ve çocukların ceza adalet sisteminden bütünüyle başka bir yöne yönlendirilmesinin önemini vurgulamalıdır. Çocuğun yaşını ve yeterli olgunluğa erişip erişmediğini dikkate alan yargılama ve hüküm süreçleri uygulanmalıdır.³

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 40. Maddesine göre, ceza yasasını ihlâl ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul edilen her çocuğun taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görmeye hakkı vardır. Çocuğun yaşı,

sistemlerinin çocukların ihtiyaçlarına daha duyarlı hale getirilmesi ve dolayısıyla çocukların adalet sistemlerine erişimlerinin iyileştirilmesi konusunda hükümetlere somut anlamda destek olmayı amaçlamaktadır.

³ Çocuk Hakları Komitesi, Çocuk Adalet Sistemindeki Çocukların Haklarıyla ilgili 10 No'lu Tavsiye Kararı, CRC/C/GC/10, 2 Şubat 2007.

yeniden topluma kazandırılması ve toplumda yapıcı rol üstlenmesi hususlarının da ayrıca göz önünde bulundurulması gerekir. Sözleşme, çocukların ölüm cezası ile müebbet hapis cezasına çarptırılmalarını yasaklamakta; bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsinin ancak en son başvurulacak bir tedbir olarak düşünülmesini ve uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulmasını gerekli kılmaktadır. Sözleşme, ayrıca, çocukların keyfi biçimde özgürlüklerinden yoksun bırakılmalarını yasaklamakta ve kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkı ile özgürlüğünden yoksun bırakılmanın yasaya aykırılığını iddia etme hakkını tanımlamaktadır. Bu amaçla kurumda bakım seçeneklerine alternatif bir dizi başkaca tedbirin kullanılması esastır. Tüm bu tedbirlerde çocukların içinde bulunduğu şartlar göz önünde bulundurulmalı, işledikleri suçla orantılı düzenlemeler yapılmalı ve çocukların yararı ön planda tutulmalıdır. Tutukluluğun söz konusu olduğu durumlarda ilgili her çocuğa insancıl biçimde, saygıyla ve her türlü zarardan korunmasını sağlayacak şekilde davranılacaktır. Bu çocukların hakkı olan eğitim, sağlık ve bakım hizmetleri gerektiği gibi temin edilecektir.

Çocuk Adalet Sistemiyle İlgili Birleşmiş Milletler Rehber Araçları

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Kararları olarak onaylanan üç temel uluslararası araç, çocuk adalet sistemiyle ilgili detaylı bir kılavuz olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar:

- Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri) 1990⁴
- Birleşmiş Milletlerin Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimine İlişkin Minimum Standart Kuralları (Pekin Kuralları) 1985⁵
- Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (Havana Kuralları) 1990⁶

Birleşmiş Milletler ayrıca 2005 yılında Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklara İlişkin Konularda Adalet Hakkında Rehber İlkeleri kabul etmiştir.⁷ Bu ilkeler, doğrudan çocuk adalet sistemine odaklanmasa da, özellikle mağdurun da on sekiz yaşın altında olduğu durumlarda, zanlı çocuklarla ilgili yargılama usulleri için geçerlidir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin ve benzeri araçların hükümlerini çocuk adalet sistemi ile ilgili pek çok konuya açıklık getiren bu rehber ve kuralların Sözleşme ile birlikte ele alınması gerekir.

Tutuklulukla İlgili Birleşmiş Milletler Rehber İlkeleri

Tutuklu bulunan çocukların hakları ile ilgili Birleşmiş Milletler rehber ilkeleri Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile Havana Kurallarını içermektedir. Ayrıca, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonunca bu konuda alınan çeşitli kararlarda⁸ çocuk adalet sistemi alanındaki uluslararası standartlara dikkat çekilmektedir. Çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakılmasıyla ilgili her türlü kararda çocuğun en yüksek yararının gözetilmesi şartına ısrarla vurgu yapılmaktadır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin Çocuğa Yönelik Şiddet konusunda 2006 yılında yaptığı çalışmada, tutuklu bulunan çocukların çok yüksek düzeyde fiziksel şiddet ve

⁴ Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca kabul edilen 45/112 No'lu karar, 14 Aralık 1990.

⁵ Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca kabul edilen 40/33 No'lu karar, 29 Kasım 1985.

⁶ Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca kabul edilen 45/113 No'lu karar, 14 Aralık 1990.

⁷ Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyince kabul edilen 2005/20 No'lu karar, 22 Temmuz 2005.

⁸ Başta tutuklu olan çocuk ve gençlerle ilgili olanlar olmak üzere adalet sistemi yönetiminde insan hakları ile ilgili olarak Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi E/CN.4/RES/1996/32 (1996), E/CN.4/RES/1998/39 (1998) ve E/CN.4/RES/2000/39 (2000)No'lu kararlar almıştır.

cezaya maruz kaldığı vurgulanmış ve bu durumun sona erdirilmesi için özel çaba harcanması tavsiye edilmiştir.⁹

Yaptırım ve Tedbirlerle İlgili Avrupa Konseyi Kararları

Avrupa Konseyi 2008 yılında Yaptırım ve Tedbirlere Maruz Kalan Çocuk Suçlular için Avrupa Kurallarını kabul etmiştir.¹⁰ Bu kurallar devletlerin çocuk suçlulara muamelesinde izlemesi gereken önemli ilkeleri belirlemektedir. Bunlar arasında, bir yaptırım ya da tedbir kararının alınması ya da uygulanmasında çocuğun en yüksek yararının gözetilmesi ve oranlılık ilkesinin uygulanması şartı bulunmaktadır. Örneğin, işlenen suçun ağırlığına bağlı olarak çocuğun yaş, fiziksel ve zihinsel sağlık, gelişim ve yeterlik durumu ile içinde bulunduğu şartlar göz önünde tutulmalıdır. Bu ilkeler söz konusu tedbirlerin çocukların özel durumuna göre düzenlenmesini ve gereksiz bir gecikme olmadan uygulanmasını ve asgari müdahale ilkesine uygun olmalarını şart koşmaktadır. Çocuklar tedbirlerin alındığı yargı süreçlerine etkin olarak katılabilir ve yargı süreçleri boyunca özel yaşamın gizliliği dahil olmak üzere tüm haklarından yararlanabilmelidir. Bütünsel bir yaklaşımın sağlanması ve çocukların bakımının devamı için çeşitli uzmanlık alanlarının ve kurumların dahil olduğu bir yaklaşımın benimsenmesi şarttır. Alanda çalışan kişiler özel eğitim almalı ve çocuğun hayatına yapılacak müdahalenin anlamlı kılınması için gerekli kaynaklar temin edilmelidir. Uygulanan tüm yaptırımlar düzenli olarak izlenmeli ve denetlenmelidir. Bu belge, ayrıca, tüm üye ülkelerin yasa ile tanımlamaları, politikalarla uygulamaya koymaları ve uygulamada izlemeleri gereken gözaltı koşullarına dair ayrıntılı bir rehber niteliğindedir.

“Çocuklarla ilgili vakaların geniş bir kapsamda uzman bir ekip tarafından değerlendirilebilmesini sağlamak için Savcılık, yalnızca avukatları değil aynı zamanda psikolog ve pedagogları istihdam etmeyi planlamaktadır.

İnsan Hakları Komiseri
Montenegro Ziyaret Raporu, 8 Ekim 2008

Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Avrupa Konseyi Rehber İlkeleri

Avrupa Konseyi bunların yanı sıra çocuk suçluluğunun önlenmesine ve çocuk adalet sistemine ilişkin bir dizi tavsiye kararı almıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Çocuk suçlulara karşı toplumsal tepkiler hakkında R (87) 20 Sayılı Tavsiye Kararı;
- Göçmen ailelerden gelen gençler arasındaki çocuk suçluluğuna karşı toplumsal tepkiler hakkında R (88) 6 Sayılı Tavsiye Kararı;
- Suçluluğun önlenmesinde erken psiko-sosyal müdahalenin rolü hakkında R (2000) 20 Sayılı Tavsiye Kararı;

⁹ Birleşmiş Milletler Çocuğa Yönelik Şiddet Bağımsız Uzman Raporu, A/6199, 26 Ağustos 2006.

¹⁰ Yaptırım ya da Tedbire Maruz Kalan Çocuk Suçlular için Avrupa Kuralları hakkında CM/Rec (2008) 11 Sayılı Tavsiye Kararı, 5 Kasım 2008.

- Çocuk suçluluğuna yaklaşımda yeni yollar ve çocuk adaletinin rolü hakkında R(2003) 20 Sayılı Tavsiye Kararı;
- Zihinsel engelli kişilerin insan hakları ve onurunun korunmasına ilişkin R(2004)10 Sayılı Tavsiye Kararı;
- Yatılı bakım merkezlerinde kalan çocukların haklarına ilişkin R(2005) 5 Sayılı Tavsiye Kararı;
- Avrupa Cezaevi Kuralları hakkında R(2006) 2 Sayılı Tavsiye Kararı

Önleme

Çocuk adalet sisteminin geliştirilmesine yönelik ilerici yaklaşımların en zayıf halkasının çoğunlukla önleme faaliyetleri olduğu düşünülmektedir. Yine de çocuklarda suça yatkınlığın önlenmesi genel olarak suçun önlenmesinin temel unsurlarından biridir. Suçun işlenmesini önlemeye yönelik tedbirleri içinde barındırmayan bir çocuk adalet sistemi politikasının yetersiz olduğu düşünülmektedir.

Çocuk suçluluğunun altında yoksulluk, eğitim açısından dezavantajlı konumda olma, çocuk istismarı, aile desteğinin olmaması ve uyuşturucu/alkol sorunları gibi bazı temel nedenler bulunmaktadır. Suç işleme eğilimi gösteren çocuklar genellikle aileleri, içinde yaşadıkları topluluklar ve/veya toplum açısından marjinal konumdadır. Suç işlemenin önlenmesine yönelik çabalar tüm bu düzeylerdeki gençleri kapsamaya yönelik çalışmaları içermelidir. Ayrıca, söz konusu önleme faaliyetlerine yönelik stratejiler, sorunun altında yatan unsurları özel olarak ele almalı; ihtiyaç sahibi ailelere ve çocuklara yönelik tedbirler başlatılmalı; okul müfredatı okuldan erken yaşta ayrılmayı engelleyecek şekilde düzenlenmeli ve baskı altındaki ailelere yoğun aile desteği ve yardımı sağlanmalıdır. Bu bağlamda, İskoçya'daki Çocuk Mahkemesi sistemi kayda değer bir örnektir. Sosyal refah sistemine dayanarak geliştirilen bu modelde, çocukların (16 yaşın altında hafif suç işlemiş olanların) "suçlu" hale getirilmelerinden özellikle kaçınılmakta ve bu çocuklara cezai bir yaklaşımla değil, çocuğun en yüksek yararı ilkesi ışığında muamele edilmektedir. Bu sistemde, bağımsız kurul (*lay panel*) adı verilen idari yapılar aracılığı ile çocukların karşılanmamış ihtiyaçlarının bütüncül bir yaklaşım içerisinde ele alınıp çözülmeye çalışılmasına uğraşmaktadır. Benzer bir örnek, ilk önce Yeni Zelanda'da ortaya çıkan ama günümüzde pek çok Avrupa ülkesinde sağlık ve sosyal hizmetler alanında uygulanan aile grup toplantı sistemidir. Bu uygulamada, ailelerin güçlendirilerek ihtiyaçlarını belirlemek ve bunların gereğini yerine getirmek için yapıcı tedbirler almaları ve böylelikle suça karışmamaları hedeflenmektedir. Bu tür mekanizmalar hem suçun işlenmesinin önlenmesi hem de ceza adalet sistemi dışındaki mekanizmaların kullanılması açısından çocuk suçlulara yaklaşımda alternatif yollar sunmaktadır.

Daha genelde uluslararası araçlar, devletlerin genç insanların günümüzde karşı karşıya oldukları sağlık sorunlarının çözümüne yönelik tedbir almalarını; bunun için zihinsel sağlık sorunu olan gençlere destek olmalarını ve alkol/ uyuşturucu sorunu olan gençlere bağımlılık ve danışmanlık programları sunmalarını tavsiye etmektedir. Pek çok ülkede, çocukların gösterdiği riskli davranışlarla baş etme ve sorunların çözümü için baskı altındaki ailelere yardımcı olmak üzere, ailelerle uygun destek programları arasında bağlantı kuran rehberlik, aile terapisi ve irtibat programları etkili sonuçlar vermiştir. Aile terapisi programlarını da içeren aile destek programları, çocuğun gelişimi için uygun ortamın yaratılmasını; kendisi için en yararlı koşulların oluşturulmasını ve görüşlerinin dikkate alınmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda, bu tür programların etkili önleme mekanizmaları sağladığı görülmektedir.

Çocukların suç işlemesini önlemeye yönelik tedbirlerin kanıta dayalı yaklaşımlar rehberliğinde düzenlenmesi gerekir. Bunlar aynı zamanda çocuk odaklı olmalı; çocuğu kontrol etmekten ziyade çocukla birlikte yürütülmeli ve çocuğun uyumlu ve bütüncül gelişimini sağlamaya odaklanmalıdır. Ayrıca bu tedbirler eğitim de dahil olmak üzere çocuklara gerekli imkânların sağlanmasını; çocukların ihtiyaçlarının karşılanmasını; başta özel bakım ve korunmaya muhtaç çocuklar olmak üzere çocuklara gerekli desteğin sağlanmasını ve çocukların iyilik ve yararının güvence altına alınmasını içermelidir. Resmi bir müdahalenin çocuğun genel yararı ilkesi doğrultusunda yapılması ve bu durumda adalet ve hakkaniyet ilkelerinin gözetilmesi gerekir.

Aile ve topluluk temelli destek hizmetleri güçlendirilmelidir. Ailelerin çocuk bakımı ve gelişimi konusunda bilgilendirilmesini; olumlu çocuk-ebeveyn ilişkilerinin güçlendirilmesini; ebeveynlerin çocukların ve gençlerin yaşadığı sorunların farkına varmasını ve aile ve topluluk temelli faaliyetlere katılımlarının teşvik edilmesini sağlamaya yönelik tedbirlerin alınması gerekir. Ebeveyn eğitimi ve ev ziyaret programları gibi ev ve aile temelli programlar olası uygun tedbirler olarak değerlendirilebilir. Nitelikli bir erken çocukluk eğitimi de bu bağlamda oldukça önemli bir yere sahiptir ve devletler, diğer şeylerin yanı sıra çocuk suçluluğunun önlenmesi için, tüm çocuklara yönelik, ekonomik olarak karşılanabilir, nitelikli bir erken çocukluk bakımı ve eğitimi programları uygulamalıdır.

Topluluk düzeyinde, gençlere yönelik çalışmalar yürüten gençlik örgütlerinin desteklenmesi ve özellikle gençlerin ilgisini çekebilecek çok çeşitli eğlence/ dinlenme tesis ve hizmetlerinin gençler tarafından kolaylıkla erişilebilir olması gerekmektedir. Tüm çocukların çeşitli boş zaman faaliyetleriyle uğraşmak konusunda teşvik edilmesi ve bunlara erişimlerinin sağlanması da devletlerin görevleri arasındadır. Bunlar arasında genç insanların akranları ile güvenli vakit geçirebilecekleri spor tesisleri, kafe ve diğer sosyal alanlara erişim olanaklarının sağlanması bulunmaktadır. Genç insanlar bu tür tesislerin tasarım ve mümkünse işletme süreçlerine dahil edilmelidir. Marjinal gençlerin bu tesis ve hizmetlere erişiminin sağlanması için özel çaba gösterilmelidir. Evsiz gençlerin korunması için destek ve kaynakların seferber edilmesi ve gençlere ve ailelerine bilgi, rehberlik ve destek hizmeti sağlayan topluluk temelli oluşumların gereken kaynaklara ulaşması sağlanmalıdır.

Önleyici tedbirler arasında, gençlerin potansiyellerinin ve yeteneklerinin geliştirilmesine yönelik eğitim faaliyetlerinin sağlanması; ihtiyaç duydukları duygusal desteğin verilmesi ve gerekli destek ve hizmetlerin erişilebilir olması bulunmaktadır. Risk altındaki gençlere yönelik özel önleme programları ile eğitim materyalleri, yaklaşımlar ve araçlar geliştirilmeli ve kullanılmalıdır. Okulu erken bırakma riski altındaki çocuklara, ayrıca öğrenim desteği ve maddi destek sağlanmalıdır. Bu gençler için alternatif müfredat hazırlanmalı ve böylelikle eğitime ilgili duymaları sağlanmalıdır. Bu çocukların ailelerinin eğitimin önemini anlamalarına ve çocuklarının eğitimi desteklemek için yeterli kapasiteye sahip olmalarını sağlamak için çalışacak irtibat ofisleri oluşturulmalıdır. Eğitim sistemi ise zihinsel sağlık da dahil olmak üzere sağlıklı olmanın önemini, keza spor ve boş zaman faaliyetlerinin önemini vurgulayacak şekilde düzenlenmeli, alkol ve uyuşturucunun neden olduğu zararlara yönelik farkındalık artırıcı programlar bu düzenlemelere dahil edilmelidir.

“İlk kez işlenecek suçun önlenmesi yerine yeniden suç işlenmesini önlemeye yönelik çalışmalara ağırlık verildiği görülmektedir”.

İnsan Hakları Komiseri
Fransa Ziyaretine ilişkin Bilgi Notu,
20 Kasım 2008

Bir sosyal politika meselesi olarak, çocuğun ya da gencin bir kuruma kapatılması son başvurulacak çare olmalı ve bu yöntem belirli şartlarla sınırlı tutulmalıdır. Devletler ailelerinden alınan çocukların sayısını en aza indirmek için her türlü çabayı göstermeli; bunun için aileye gerekli destek, terapi ve yardım hizmetlerini sağlamalıdır. Alternatif bakımın kaçınılmaz olduğu durumlarda, tedbirlerin bakım altına alınacak gençlerin gerekli tüm hizmetlerden yararlanmalarını sağlayacak şekilde düzenlenmesi gerekir. Ayrıca bakım kurumlarından ayrılma aşamasında olan çocukların bağımsız yaşam yolunda atacakları adımlarda onlara destek sağlamaya yönelik tedbirler alınmalıdır.

Suç oluşturan davranışın önlenmesine yönelik programları hazırlarken ulusal hukuk ve politikaların uluslararası standartlara ve Avrupa standartlarına uyumlu hale getirilmesi sağlanmalıdır. Bu programlar bilimsel araştırmalardan elde edilecek güvenilir bulgular ışığında düzenli aralıklarla izlenmeli, değerlendirilmeli ve yeniden düzenlenmelidir. Bu tür stratejik araçları tasarlarırken, çocuk ve genç adalet sistemindeki uzmanlığın sürece dahil olmasını sağlayacak kapsayıcı bir yaklaşım benimsenmelidir. Bu programların uygulanmasından çocuk ve gençlik işleri ya da adalet bakanlığı gibi uygun devlet kuruluşları sorumlu olmalıdır. Genç insanların katılımını destekleyen programlara katılım gönüllülük esasına dayanmalı; bu programların tasarlanması, geliştirilmesi ve uygulanması süreçlerine gençler özellikle dahil edilmelidir. Söz konusu hedef gruba özel hizmet sunan kişilerin görevleri açıkça tanımlanmalı; “bakım” ve “adalet” sistemleri birbirinden ayrı tutulmalıdır.

Yönlendirme – Adli Kovuşturma Süreçlerine Alternatifler

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 40(3) Maddesi gereğince devletler, uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul olunan çocuk bakımından adli kovuşturma olmaksızın uygulanabilir gerekli tedbirleri almalıdır. Çocuğun sağlık hizmetlerine / sosyal hizmetlere ya da yeniden suç işlemeyi engelliyici daha gayri resmi işlemlere yönlendirilmesi tüm çocuk adalet sistemlerinin ana hedefi olmalı; bu hedef ilgili mevzuatta açıkça belirtilmelidir.

Sağlık Hizmetlerine / Sosyal Hizmetlere Yönlendirme

Çocuk Hakları Komitesinin tavsiye kararına göre, çocukları çocuk ceza adalet işlemleri dışında alternatif sosyal hizmetlere yönlendirmek “çoğu durumda yapılabilir ve yapılması gereken yerleşik bir uygulama olmalıdır”.¹¹ Bu tür yaklaşımlar hem çocuk hem de toplum açısından iyi sonuçlar doğurabileceğinden ve maliyet etkin olduklarından, uygulamanın yalnızca hafif suçlarla ya da suçun ilk defa işlendiği vakalarla sınırlı kalmaması gerekir. Örneğin, İskoç “Çocuk Mahkemeleri” modelinde, çocukların ceza yargılama sürecinden sosyal yardım sistemine yönlendirilmesi olasılığı mevcuttur. Bu özellikle ceza ehliyeti yaşının altındaki çocukların uygun sağlık / sosyal yardım sistemlerine yönlendirilmesini sağlayan önemli bir araçtır.

Polis Yönlendirme Programları

Polis tedbiri ya da yönlendirmesi, ceza yargılamasına başvurmadan çocuk suçluluğunu ele almak için uygun bir yöntemdir. Polis yönlendirme faaliyetlerine yaklaşımlar özellikle müdahale derecesine göre farklılık gösteriyorsa da, aksi istenmediği ya da uygun

¹¹ 10 No’lu Genel Yorum, Paragraf No. 24.

görülmeyişi sürece tüm vakalarda çocukları (polisin de resmi olarak parçası olduğu) ceza adalet sisteminin dışında tutmak için özel bir çaba gösterilmesi gerekir. Polis yönlendirme programının parçası olarak düşünölebilecek birtakım düzenlemeler arasında aile grup toplantıları (genç kişinin ailesi ile birlikte suç teşkil eden davranışın nedenlerine yönelik çözüm arayışını içerir), onarıcı adalet (mağdurun mevcut bulunduğu ve telefı edici bir düzenlemenin söz konusu olduğu durumlarda başvurulur) ve özel eğitilmiş polis memurlarının sunduğu gözetim hizmetleri gösterilebilir. İrlanda Garda (Polis) Yönlendirme Programı her üç müdahale biçimini içermektedir. Bosna Hersek de çocuklara karşı ceza yargılaması süreçlerinden kaçınmayı ve çocukları yeniden suç işlemekten caydırmayı hedefleyen yeni yasaları yürürlüğe sokulmuştur. Finlandiya’da ise gayri resmi olarak mağdurla suçlu için arabuluculuk faaliyetleri sunulmakta; bu uygulama bazen davanın düşürölmesine temel oluşturmaktadır.

Kimi ölkelerde yargı öncesi etkili bir seçenek olarak diğer bazı kurumlarca (örneğin, denetimli serbestlik büroları) bu tür yönlendirme tedbirleri uygulanmaktadır. İtalya’da denetimli serbestlik her türlü suç için uygulanmaktadır ve mahkemenin onayladığı programa uyulduğunda mahkemenin af kararı vermesi mümkün olmaktadır. Adli kovuşturma süreçlerine başvurmadan yürütölen çocuk vakalarında, başvuru alan alternatif yöntemin niteliğine bakılmaksızın (ve yönlendirme seçenekleri ne kadar çoksa etkili bir erken müdahale olasılığı o denli artmaktadır), adli yargılamaya başvurusun ya da vurulmasının, çocuklarla ilgili tüm davalarda insan haklarına ve yasal güvencelere saygı gösterilmesi gerekir. Bu bağlamda, yönlendirme de dahil olmak üzere suça karşı tüm süreçlerin temelinde insan hakları yer almalıdır.

Yönlendirmenin Sınırları

Bu bağlamda Çocuk Hakları Komitesi, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 40. Maddesi ışığında aşağıdaki řu konuların altını çizmektedir:

- Yönlendirme yalnızca çocuğun iddia edilen suçu işlediğine dair ikna edici delil varsa, çocuk özgür iradesiyle ve gönüllü olarak sorumluluğu üstleniyorsa, bu ifade herhangi bir zorlama veya baskı altında alınmamışsa ve son olarak söz konusu ifade sonradan adli bir kovuşturma çerçevesinde çocuğun aleyhine kullanılmayacaksa uygulanabilir;
- Çocuk, özgür iradesiyle ve gönüllü olarak yönlendirilme istediğini yazılı olarak onaylamalı; bu onam, ilgili tedbirlerin niteliği, içeriği ve süresi ile işbirliği yapılmaması ya da tedbirin sonuçlandırılmaması durumunda doğacak sonuçlara dair yeterli bilgi temelinde olmalıdır;
- Hangi durumlarda yönlendirme uygulanacağına ilişkin özel hükümler yasada tanımlanmalı; özellikle çocuğun ayrımcılığa karşı korunması amacıyla polis, savcı ve/veya bu bağlamda karar alma yetkisine sahip kurumların yetkileri düzenlenmeli ve gözden geçirilmelidir;
- Çocuğun yönlendirildiği tedbiri tamamlaması sonucunda dava nihai ve kesin olarak kapanmalıdır. Bu uygulamaya ilişkin bilgiler ancak belirli bir süreyle saklanabilir ve bu kayıtlar “sabıka kaydı” ya da benzeri bir kayıt olarak görölmez.

Yönlendirme uygulamalarının sınırlarını belirleyen bu rehberde, müdahalenin nitelikli olabilmesi için bu türden plan ve programları yönetecek kişilerin uygun nitelikleri taşımaları ve örneğin uluslararası standartlar, çocuk adalet sistemi ve çocuk gelişimi konularında sürekli eğitim almaları gerektiği belirtilmektedir. Yönlendirme programlarının güncel ve şeffaf kayıt sistemi ile izlenmesi ayrıca önemlidir. Bu programların verimliliği ve ÇHS ve diğer

uluslararası standartlarda belirtilen çocuk adalet sistemi standartlarına uygunluğunun gerektiği gibi ve nesnel bir yaklaşımla izlenmesi gerekir.

Yönlendirme Programlarına Kaynak Oluşturulması ve Koordinasyon

Yönlendirme programları her ne kadar bazı ülkelerde çocuk adalet sisteminin bir parçası haline gelse de pek çok ülke için yeni bir uygulamadır ve bu programların yerleşmesi zaman alacaktır. Bu programların özel kaynakların sağlanması yoluyla gerektiği gibi desteklenmesine özel olarak dikkat edilmesi gerekir. Bu programların ayrıca uygun bir yasal çerçeve altında yürütülmesi ve yasal sistemle bütünleştirilmeleri gerekir. Yönlendirme programları ile görevleri açıkça tanımlanmış ilgili kurumların sorumlulukları arasında etkin koordinasyon sağlanabilmesi için gerekli yapıların oluşturulması şarttır. Çocuk ve gençlerin ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için tüm ilgili personel uygun şekilde eğitilmelidir. Yönlendirme programlarının kullanılmasının desteklenebilmesi için karar alıcıların bu programın önemi ve etkililiği konusunda farkındalıklarının artırılması gerekir. Özellikle yargı organlarının yönlendirme uygulamalarına güven duymalarını sağlamak için bu tedbirlerin tümünün uygulanması gerekir.

Yargı Hükmü

Önleme ve yönlendirme tedbirlerinin yeniden suç işlenmesinin önüne geçemediği ya da bu tür tedbirlerin uygun görülmediği durumlarda genç kişiler, haklarında hüküm verecek bir yargı organının huzuruna çıkarlar. Bu tür bir organın hüküm verme konusuna yaklaşımı çocuğun haklarına saygı gösterilmesi ve yeniden suç işlemenin önlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Uluslararası standartlar çocukları ilgilendiren davalarda benimsenecek yargılama usulleri ile ilgili olarak oldukça açık kurallar belirlemiştir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 3. Maddesi, çocuğu ilgilendiren bütün kararlarda çocuğun yararının temel düşünce olduğunun açıkça vurgulamaktadır. Çocuk Hakları Komitesine göre çocuk suçlulara yaklaşımda ceza adalet hukukunun hapis ve ceza gibi geleneksel yöntemlerinin yerini rehabilite edici ve onarıcı adalet hedefleri almalıdır. Çocuk adalet sistemi çocuğun esenliğini vurgulamalı ve “çocuk suçlulara yönelik tepkinin hem suçun hem de suçlunun içinde bulunduğu koşullarla orantılı olmasını sağlamalıdır”.¹² Genç suçlulara karşı yaklaşımda yalnızca suçun ağırlığının değil aynı zamanda suçlunun içinde bulunduğu şartların da dikkate alınması gerekir. Çocuğun sosyal statüsü, aile durumu, suç sebebiyle neden olduğu zarar ve kişisel koşulları etkileyen diğer faktörler bu yaklaşımda etkili olmalıdır. Mahkemeler, genç suçlulara karşı süresi belirsiz herhangi bir müeyyide ya da tedbir uygulamayacaktır.¹³

“Komiser, uzmanlaşmış mahkemeler de dahil olmak üzere uzmanlaşmış bir çocuk adalet sisteminin noksanlığını üzümlere tespit etmiştir”.

İnsan Hakları Komiseri
Ermenistan Ziyareti Raporu,
30 Nisan 2008

¹² Pekin Kuralları, Kural No: 5.1

¹³ CM/Rec(2008)11 Sayılı Tavsiye Kararı, Kural No: 3

Yargı Sürecinde Yönlendirme

Geniş kapsamlı yargılama ilkelerinin önemli etkisinin yanı sıra yargılama süreci öznel bir süreç olabilir. Çocukların farklı her türden ihtiyacının dikkate alınması gerektiğinden, çocuk adalet sisteminin her aşamasında yönlendirilmenin mümkün olmasına olanak sağlanmalıdır. Bununla birlikte, bu tür bir yönlendirme sınırsız olmamalı ve yönlendirme uygulamasının tüm aşama ve düzeylerinde gerekli hesap verebilirliğin sağlanması için özen gösterilmelidir. Yargılama süreçleriyle ilgili güncel ve ayrıntılı verilerin toplanmasının yanı sıra sistematik bir sürekli eğitim mekanizmasının oluşturulması, sürecin şeffaflığının ve gerektiği gibi izlenmesinin sağlanması açısından önemlidir. Yargılama sürecinin ayrımcılık yasağı ve çocuğun en yüksek yararı ilkesine uygun bir biçimde yürütülmesi açısından bu süreçlerin oluşturulması hayati önem taşımaktadır.

Yargılama İlkeleri

Uluslararası standartlara göre, yargılama süreçleri ile ilgili yasalar açıkça anlaşılır bir biçimde tasarlanmalı ve tutarlı olmalı; yargı organınca dikkate alınacak ölçütler belirlenerek, hüküm süreçlerinde uyulması gereken ilkeler yasayla tanımlanmalıdır. Pekin Kurallarına göre (Kural 17) çocuk yargılamalarıyla ilgili hüküm süreçlerinde aşağıdaki ilkeler geçerli olmalıdır:

(a) Verilecek ceza sadece suçun ağırlığı ve işleniş tarzıyla değil, çocuğun içinde bulunduğu koşullar ve ihtiyaçları ve toplumun gereksinimleri ile orantılı olmalıdır;

(b) Çocuğun kişisel özgürlüğüne getirilecek kısıtlamalar çok dikkatli bir incelemeden sonra konulmalı ve bu kısıtlamaların mümkün olduğu kadar az olmasına özen gösterilmelidir;

(c) Suçun başka bir kişiye yönelik ciddi bir saldırı niteliğinde bulunması veya çocuğun ciddi suç işlemeyi itiyat haline getirmiş olması halleri dışında özgürlükten yoksun bırakma uygulamasına gidilmemelidir;

(d) Çocuğun esenliği ilkesi çocuklara ilişkin davalarda yol gösterici ilke olmalıdır.

Ayrıca, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, çocuk ve gençlerin ölüm cezasına, fiziksel cezaya ve şartlı tahliye imkânı olmaksızın müebbet hapis cezasına çarptırılmasını yasaklamaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuğa Karşı Şiddet Çalışması çocuklara yönelik her türlü şiddetin yasaklanmasını tavsiye etmektedir.

Çocuk suçluluğunun giderek siyasi bir mesele haline gelmesiyle birlikte, özellikle ciddi suçlardan hüküm giyen çocuklara karşı "daha sıkı" yaptırımların uygulanması yönündeki kamu baskısı nedeniyle daha uzun süreli ve ağır cezaları da içeren cezai yaptırımların gündeme geldiği görülmektedir. Bu tür durumlarda suçun ciddiyetinin ve kamu güvenliğini koruma ihtiyacının dikkate alındığı ileri sürülmektedir. Bunlar meşru kaygılardır. Bununla birlikte, bu tür yaklaşımlarla herhangi bir gelişme sağlanacaksa, kamuoyunun ve siyasetçilerin genç suçluların genellikle yaşadıkları sorunlar hakkında daha fazla bilgi sahibi olmaları bir zorunluluktur. Bu çerçevede gösterilen çabaların, gençlerin işlediği suçlara karşı kanıta dayalı ve bu insanların haklarına saygı gösteren yaklaşımlara verilen desteği güçlendirmeyi amaçlaması gerekir. Bu noktada medyanın önemli bir görev ve sorumluluğu bulunmaktadır ve bu bağlamda medyanın özellikle genç insanların topluma verebileceği olumlu katkılara ilişkin yayın yapması teşvik edilmelidir. Gençlerin işlediği suçlara yönelik algının şekillenmesinde medya merkezî bir rol üstlenmektedir. Çocuk adalet sistemi süreçlerinin siyaset dışında kalması için çaba harcanmalı ve bu süreçlerin medyanın ya da

siyasi bir görüşün etkisi altında değişebilen süreçler değil, yansız ve kanıt temelli karar alma mekanizmalarının sonucu olması sağlanmalıdır.

Yargı Sürecinin Desteklenmesi

Yargı süreci zorlu ve meşakkatli bir görev olup hakimlerin çocuk gelişimi, psikolojisi ve çocuk hakları konularında bu alandaki görevlerini layıkıyla yerine getirebilecek şekilde eğitimden geçmesini gerektirir. Çocuk ve genç suçluluğu ile ilgili davalarda ne gibi yaptırımlar uygulanacağı yasalarda açıkça belirtmeli; mahkemelere ise karar verme süreçleri için gerekli tüm uzmanlık ve rehberlik hizmetleri sağlanmalıdır. Özellikle uzmanlar, genel olarak yargılama süreçleri hakkında ve hangi müdahalelerin neden etkili olabileceği konusunda mahkemeleri bilgilendirmelidir. Yargı sürecinde de çocuğun yüksek yararının gözetilmesi ilkesi yasayla açıkça tanımlanmış olmalı ve bu ilkenin uygulanması konusunda yargı organlarına gereken destek sağlanmalıdır. Karar alıcı mercilerin çalışmaları sağlık ve denetimli serbestlik hizmetleri ile desteklenmelidir. Bu hizmetler, diğer şeylerin yanı sıra, suç işleyen çocuğa yönelik en uygun yaptırımın belirlenmesi konusunda karar alıcılara destek olmalı ve hem çocuğun ihtiyaçlarını karşılayan hem de oranlılık ve asgari müdahale ilkelerine uygun olan yaptırımların seçimi konusunda tavsiyelerde bulunmalıdır. Çocuklarla ilgili karar alma süreçlerinin bireyselleşmesinin sağlanması ve yetkili yargı organının vereceği adli kararların kolaylaştırılması için sosyal hizmet raporlarından yararlanılmalıdır.

Çocukların hakları ile adil yargılamanın güvence altına alınması karar ve yargı organlarının sorumluluğu altındadır. Yargılama sürecinde çocukların haklarına saygı gösterilmelidir. Dolayısıyla bu süreç, ayrımcılık gözetilmeden eşit şekilde uygulanmalı (örneğin, çocuğun bulunduğu yer, geçmişi ve nereli olduğuna bakılmaksızın, benzer durumda aynı yaptırım uygulanmalıdır) ve çocuğun yüksek yararı ilkesine uygun yürütülmelidir. Yargılamaya konu olan genç insanların görüşleri de aynı şekilde hesaba katılmalıdır. Buna göre, yasamayla ilgili tedbirler de dahil olmak üzere tüm tedbirlerin, yargı organlarının genç insanların yargı süreçlerine katılımını güvence altına alacak şekilde düzenlenmesi gerekir. Ayrıca, tedbirlerin verilen hükmün yargıç tarafından gencin anlayabileceği bir dilde açıklanması da sağlamalıdır. Bu türden uzmanlaşmış mahkemelerin ve çocukların sürece etkin katılımlarının taşıdığı önem Avrupa Mahkemesi tarafından da vurgulanmıştır.¹⁴ Yargı ve karar aşamalarında çocukların haklarının gerektiği gibi korunmasını sağlamak açısından uzman hukukçu desteğini de içeren uzmanlaşmış mahkemelerin varlığı temel önem taşımaktadır.

Tutuklama Dışındaki Tedbirler

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 40. Maddesi, ceza yasasını ihlâl ettiği iddia edilen çocukların yaşları ve yeniden topluma kazandırılmalarının ve toplumda yapıcı rol üstlenmelerinin arzu edilir olduğunu dikkate almakta; taşıdıkları saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymalarını pekiştirecek nitelikte muamele görme haklarının olduğunu vurgulamaktadır. Bir çocuğun gözaltına alınmasının ya da tutuklanmasının en son başvurulacak bir tedbir olarak değerlendirilmesi gerektiğini hükme bağlayan 37. Madde ile birlikte bu hüküm, tutukluluk yerine tutuksuz yargılama ya da topluluk temelli tedbirlere öncelik verilmesi gerektiğini açıkça ifade etmektedir. Bundan başka, Sözleşmenin 40(4). Maddesine göre:

“Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi

¹⁴ S.C - Birleşik Krallık davası, 15 Haziran 2004, §§ 28-37. Ayrıca bakınız T. - Birleşik Krallık ve V. - Birleşik Krallık davaları, 16 Aralık 1999.

çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.”

Bu bağlamda devletler suç teşkil eden davranışa karşı yaklaşımda çocuğun esenliğinin dikkate alınmasının sağlanması için gerekli bir dizi yaptırım ve tedbiri mümkün kılmalıdır. Her bir bireysel vakaya özel ve belirli bir esnekliği olan yaklaşımların üretilmesi ve ayrıca tutukluluğun ancak son başvuru olan bir tedbir olabilmesi için alınacak tedbirlerin çeşitlilik arz etmesi gerekir. Bu anlamda yapılacak düzenlemeler arasında bakım hizmetleri, rehberlik ve gözetim düzenlemeleri, denetimli serbestlik, kamu hizmeti, maddi ceza ve tazmin, tedavi, grup danışmanlığı ya da benzer faaliyetlere katılım düzenlemeleri, vesayet, ikamet ya da diğer eğitim ortamlarında bakım hizmetlerine ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. Söz konusu programlar genç insanlara ve ailelerine yönelik yetişkin ve akran hocalığı hizmetlerini içerebilir ve bu bağlamda alkol ve uyuşturucu bağımlılığı ve zihinsel sağlık sorunları için düzenlenmiş kurumda bakım programları da dahil olmak üzere terapi ve danışmanlık kursları düzenlenebilir. Bunlardan başka, suç teşkil eden eylemin arkasında yatan nedenlerin belirlenmesi; okuma yazma ve bilgisayar gibi, pratik öğrenme becerilerinin geliştirilmesini hedefleyen eğitim programlarının oluşturulması ve hayatını kazanmak zorunda olan gençlere ihtiyaç duydukları beceri ve deneyimi edinmelerini sağlayacak resmi ve mesleki eğitim kurslarının düzenlenmesi için, çocukları denetimli serbestlik kapsamına ya da bir sağlık hizmetinin gözetimi altına alma amacı taşıyan tedbirlere de yer verilebilir. Bu türden yaptırım ve tedbirlerin tasarımı, genç insanların toplumda eğitim, öğretim ve istihdam yoluyla daha yapıcı bir rol oynamasının sağlanması ve ailesi ile içinde yaşadığı topluluk karşısında sorumluluk duygusunun geliştirilmesi esastır.

Suç işlemeye yönelik davranışa karşı yaklaşımda çocukların tutuklanması etkili bir yöntem olmamakla kalmayıp aynı zamanda çocuğun gelişimi ve sağlığı açısından da zarara yol açan bir uygulamadır. Bu nedenle devletlerin çocuklarla ilgili davalarda tutuksuz yargılamayı bir kural haline getirmeye ve tutuklama cezası verilen çocukların sayısını azaltmaya yönelik adım atmaları büyük önem taşımaktadır. Tutuklu yargılamanın ancak son çare olarak başvurulması gerektiğini vurgulayan uluslararası çocuk adalet sistemi standartları bu durumu oldukça iyi yansıtmaktadır. Bu kuralın uygulanması ise devletlerin hapis cezası yerine bir dizi başka alternatif yöntemi kullanmalarını gerekli kılmaktadır. Tutuklama dışındaki bu tedbirler, çocukların yargılama sonucunda verilen karar sonrasında ya da yargılamaya alternatif olarak aileleri ile birlikte kalmalarına olanak sağlamalıdır. Topluluk temelli yaptırımlarda ise, diğer şeylerin yanı sıra, kamu hizmeti ile topluluğa geri ödeme yapılması mümkün olabilir. Bu türden alternatifler çocukların neden oldukları zararın bir kısmını telafi etmelerine olanak tanımaktadır. Avrupa Kurallarına göre, çocuk adalet sisteminin tüm aşamalarında, çocukların içinde buldukları farklı gelişim süreçlerine uygun biçimde düzenlenmiş çeşitli toplumsal yaptırım ve tedbirlerin alınması mümkün olmalıdır. Bu bağlamda, işlenen suçla orantılı olması ve temyiz olanağı olması şartıyla, eğitimle ilgili etkide bulunabilecek ve gençlerin işlediği suçlara karşı onarıcı bir yaklaşım oluşturabilecek yaptırım ve tedbirlere öncelik verilmesi gerekir.¹⁵

Günümüzde pek çok devlet genç suçlular için farklı biçimlerde kamu hizmeti yaptırımı uygulamaktadır. Örneğin Almanya’da tüm eyaletlerde, mağdurlarla suçlular arasında arabuluculuğun da yer aldığı çeşitli alternatif yaptırımlar uygulanmaktadır. Belçika’da ise mahkeme, eğitimle ilgili koşulları da içerecek şekilde, çocuğun sosyal hizmetlerin gözetimine verilmesine ya da bakıcı aile uygulamasıyla çocuğun güvenilir bir kişinin bakımına verilmesine ya da gözlem için ve eğitim durumu açısından gözetim altında tutulmasına karar verebilmektedir. Belçika’da arabuluculuk ve aile grup toplantıları yöntemlerine giderek daha fazla başvurulduğu görülmektedir. Bosna Hersek’te ise özür, tazmin ya da gönüllü kamu hizmeti gibi yöntemleri arabuluculukla birleştiren yeni bir onarıcı hukuk seçeneği gündeme getirilmiştir. Gençlerin artan hapis oranlarının arka planına yönelik olarak ise sosyal

¹⁵ CM/Rec (2008) 11 No’lu Tavsiye Kararı, 23 ve 44. Paragraflar

hizmetler, onarıcı adalet ve aile grup toplantıları yöntemlerini kapsayan bir sosyal yardım yaklaşımı Hollanda'da bu konuya verilen yanıtlar arasındadır. Benzer şekilde, İrlanda'da çocukları cezaevleri dışında tutmak için aile gözetimi kararı, rehberlik kararı, kurumda ve yoğun gözetim kararı, eğitim ve öğretimle ilgili kararları içeren çeşitli yaklaşımlar uygulanmaktadır.

Ulusal mevzuatta kamu hizmeti ile ilgili yaptırım ve tedbirlerin uygulanmasına ilişkin düzenlemelere yer verilmelidir. Uygulanacak tedbire karar verirken, çocuğun yüksek yararına en uygun tedbirin seçilmesi için bireysel değerlendirme yapılmalı ve etnik azınlık gruplara mensup ve yabancı uyruklu çocuklar için uygun tedbirlerin alınmasına özel olarak dikkat edilmelidir.

Çocuklar yaptırımla ilgili kararların alındığı sürece etki edecek şekilde dahil edilmeli ve bu kararlar hakkında ve ayrıca ilgili tedbirin ne şekilde uygulanacağı ve bu uygulamaya ilişkin hak ve yükümlülükleri konusunda anlayacakları bir dil ve tavırla bilgilendirilmelidir. Uygulamaların kişisel değerlendirmeler ve sosyal hizmetler ve çocuk bakımı alanlarındaki en iyi uygulama örnekleri esasında yürütülmesi gerekir.

Bir yaptırımın uygulanması ya da geri alınmasına ilişkin kararlar ilgili yargı organı tarafından verilmelidir ve ilgili yasalarda çocuğun kaydettiği gelişmenin yeterli düzeye geldiği hallerde söz konusu tedbirin gevşetilmesine ya da sona erdirilmesine ilişkin hükümler tanımlanmış olmalıdır. Çocuğun uygulanan yaptırımının şartlara uymaması otomatik olarak özgürlüğünden yoksun bırakılmasıyla sonuçlanmamalıdır. Bu bağlamda, küçük nitelikteki ihlaller tedbire uyulup uyulmadığına karar veren yetkili organa bildirilmeyebilir; ayrıca, belirlenen tedbire uyulmaması doğrudan suç olarak değerlendirilmemelidir.

En Son Başvurulacak Tedbir Olarak Tutuklama

Avrupa'da çok sayıda tutuklu çocuk bulunmaktadır. Tutuklu çocukların sayısı bazı ülkelerde düşüyor olsa da pek çok ülkede artmaktadır. Bu durumun oldukça karmaşık nedenleri vardır; ancak siyasi bir hedef olarak belirlenmedikçe, söz konusu sayıların kendiliğinden azalmayacağı açıkça görülmektedir. Alternatiflerin sınırlı olduğu durumlarda tutukluluğun son tedbir olarak görülemeyeceği ortadadır. Özellikle geleneksel olarak tutuklamaya başvuru durumlarında, alternatif yaptırımların bulunmaması halinde çok hızlı bir biçimde tutuklama kararı verilebilmektedir. Mevcut uygulamaların değiştirilmesi zordur. Bu anlamda çocukların cezaevi dışında tutulmasının önemine ilişkin eğitimler büyük önem taşımaktadır. Özellikle Finlandiya örneği, tutuklama kararının azalmasına yargı mensuplarına yönelik eğitimin önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Tutukluluğa ancak son tedbir olarak başvurulmasının bir hedef olarak gerçekleştirilebilmesi için, bu uygulamanın siyaset tarafından desteklenmesi gerekir. Devletler, tutuklamayı ancak en son başvurulacak tedbir olarak uygulanmasının ilkesini Anayasalarında ya da mevzuatlarında vurgulamaya özel olarak önem vermelidir. Bu bağlamda, İrlanda mevzuatında, daha makul bir seçenek olduğu sürece hapis cezasının verilemeyeceği hükme bağlanmıştır. Öte yandan, topluluk temelli tedbirlerin yürürlükte olması ve tutukluluğun son tedbir olarak başvurulmasının sağlanması hedefi arasındaki bağlantıyı kurmak son derece mühimdir. Bu çerçevede, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 37 ve 40(4). Maddelerini birbirlerinden ayrı olarak uygulamak mümkün değildir. Politikada karar alıcıların, kanunla ihtilafa düşen çocuklara yönelik çeşitli topluluk temelli tedbirlerle tutuklama uygulamasını azaltmaya yönelik çabalar arasındaki ilişkiyi iyi anlamaları gerekmektedir. Alternatif seçenekler olarak topluluk temelli yaklaşımların yasalarda tanımlanmadığı durumlarda, mevzuatta ve politikalarda son tedbir ilkesinin uygulanacağına açıkça vurgulanmış olması tutuklu bulunan çocukların sayısında kendiliğinden bir düşüşe yol açmayacaktır. Örneğin İngiltere ve Galler Bölgesinde yürürlükte olan Gençlik Rehabilitasyon Yasası (*Youth Rehabilitation Order*) mahkemelerin, genç insanlar için hüküm verilirken çok çeşitli kamusal tedbirler arasından seçim yapabilmelerine

olanak tanımaktadır. Yasalar, ayrıca, gençlerin açık tesislere yerleştirilmesi, gece tutukluluk uygulaması ve erken tahliye uygulamalarına yer vermelidir.

“İngiltere’de çocukların tutuklanması uygulamasına aşırı başvurulduğunu çocuk gözaltı merkezlerinin çalışanlarının yanı sıra bakanlar da kabul etmektedir”.

İnsan Hakları Komiseri
Birleşik Krallık Ziyaretine İlişkin
Bilgi Notu,
9 Ekim 2008

Suç İşlemeyen Çocukların Gözaltına Alınması

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 37. Maddesine göre bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi, yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır. Ayrıca hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Avrupa Kurallarında da belirtildiği üzere bir çocuğun tutuklanması ancak ve ancak konulan amaç doğrultusunda ve içinde barındırdığı çekilen acıyı daha fazla arttırmayacak şekilde gerçekleştirilecektir.

Tutuklu Yargılama

Çocukların yargılama ya da soruşturma aşamasında uzun süreli özgürlüklerinden yoksun bırakılmasına ilişkin uygulamalar konusu üzerinde özel olarak durulmaktadır. Çocuk Hakları Komitesine göre bu tür uygulamalar Sözleşmenin ağır bir şekilde ihlal edilmesi anlamını taşımaktadır.¹⁶

Tutuklu yargılama istisnai durumlarla sınırlandırılmalıdır. Devletler bu alandaki taahhütlerini yerine getirebilmek için, tutuklu yargılanan çocukların sayısını azaltmak üzere özel olarak çaba harcamalı ve genel olarak bu yola başvurulmasını en aza indirmek üzere farklı seçenekler ortaya koymalıdır. Cezai bir yöntem olarak tutuklu yargılama uygulamaları ise kesinlikle yasaklanmalıdır. Bunun için, çocuğun tutuklu yargılanabileceği ve tutuklu tutulabileceği durumlar yasalarda açıkça belirtilmelidir. Tutuklu yargılama uygulaması kimi durumlarda, örneğin çocuğun mahkeme süreçlerinde hazır bulunmasının sağlanması gerektiğinde ya da kendisi veya başkaları için doğrudan bir tehlike söz konusu olduğu durumlarda ya da yargılama sonucunda uzun süreli hapis cezası almasının olası olduğu durumlarda gerekli olabilir. Ayrıntılarıyla tanımlanmış bir şartlı tahliye desteği sistemi oluşturulmalı ve yargılanmayı bekleyen çocuğun ailesi ile birlikte kalabilmesinin ve daha başka sorunlarla karşılaşmamasının sağlanması için her türlü çaba gösterilmelidir. Tutuklu yargılama uygulamasına başvurmayı en alt düzeye çekebilmek için şartlı tahliye desteği, rehberlik programları ve kurumda bakım seçeneği gibi alternatif tedbirler geliştirilmelidir.

Tutuklu yargılamanın kaçınılmaz olduğu durumlarda tutukluluk süresinin asgari düzeyde tutulması büyük önem taşımaktadır. Bu amaçla, yargılama aşamasında tutuklu bulunanların yargı süreçleri hızlandırılmalıdır. Bunun yanı sıra çocuklarla ilgili tutuklu yargılama süresine

¹⁶ 10 No’lu Genel Yorum, Paragraf No. 28.

ciddi sınırlamalar getirilmeli ve bu türden tutuklama uygulamalarının gerekli olup olmadığı düzenli olarak incelenmelidir. Bu standartlar Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 5. Maddesiyle ilgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarıyla da desteklenmektedir. Buna göre, çocukların tutukluluk hallerine itirazda bulunabilmeleri için yargılama aşamasında yasal olarak temsil edilmeleri gerekmektedir.

Yargılanmak üzere tutuklu bulunan çocukların, özel olarak incinebilirlikleri göz önünde bulundurularak insanlık onuru ve kişisel bütünlüklerine tam anlamıyla saygı gösterilecek şekilde muamele görmelerinin sağlanması esastır. Bu çocukların tutukluluk koşullarının iyileştirilmek; hüküm giymiş çocuklardan ayrı yerde tutulmalarını sağlamak ve haklarındaki suçlama yasal olarak kanıtlanana kadar masum sayıldıklarını dikkate alarak, kendilerine yönelik çeşitli tedbir ve faaliyetlerden yararlanmalarına olanak sağlamak için gerekli çaba gösterilmelidir.

Bakım ve Koruma Maksadıyla Tutukluluk

Amacı ister çocuğun rehabilitasyonu isterse ihtiyaç duyduğu bakım ve korumanın sağlanması olsun, her koşulda tutukluluğa son tedbir olarak başvurulması gerekmektedir. Bununla birlikte, çocukların güvenli bir ortamda bakım ya da tedavi hizmeti sunmak amacıyla özgürlüklerinden yoksun bırakılması uygulamalarıyla ilgili kaygılar giderek artmaktadır. 'Koruyucu gözetim' adı altında yapılan uygulamalar; yani, çocuğun kendisine gelebilecek zararlardan korunması maksadıyla özgürlüğünden yoksun bırakılması, sosyal yardım ve bakım hizmetlerinin yeterince gelişmemiş olduğunu gizleyebilmektedir. Bununla birlikte, bu tür uygulamalar belirli koşullarda olumlu sonuçlar doğurabilmektedir; kimi durumlarda çocuğun güvenliğinin sağlanacağı bir yere yerleştirilmesi gerekebilmektedir. Çocuğun keyfi olarak kapatılmasını önlemek üzere başvurulabilecek ilk ve en önemli güvence, mümkün olan durumlarda çocuğun rızasının alınmasıdır. Söz konusu yerleştirme uygulamasının düzenli olarak gözden geçirilmesi de gerekmektedir. Aynı şekilde, koruma amaçlı tutukluluğa yönelik talebin azaltılması için, aile desteği, vesayet altında bakım ve geçici barınak gibi çeşitli seçeneklerin var olması önem taşımaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine göre koruyucu gözaltı ancak Sözleşmenin 5(1)(d) Maddesinde belirtildiği gibi "eğitim gözetimi" için uygulanıyorsa AİHS'ye aykırılık teşkil etmez. Mahkeme, bu kavramla ilgili olarak, eğitimin derslikte verilen eğitimle birebir aynı olmayabileceğini belirtmiştir.¹⁷

Sosyal hizmetlerin bakımı altında olan genç kişiler bağlamında ise koruyucu gözaltı, "ilgili kişinin yararı ve korunması için, yerel yetkililerin vesayet uygulamalarının pek çok unsurunu içermelidir." Bununla birlikte, hakkında bir suçlama bulunmayan ya da bir suçtan dolayı hüküm giymeyen ama bakım ve korumaya muhtaç çocuklar, eğitim gözetimine dair usulüne uygun bir karar verilmediği sürece bir ceza kurumuna yerleştirilemezler.¹⁸ Bundan başka, tutuklu yargılanan çocuklar için geçerli olduğu üzere, tedavi amacıyla güvenli bir yerde bakılan çocukların kapatılmalarına ilişkin kararın hukuksallığının düzenli olarak gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Tutukluluk Koşulları

Günümüzde uluslararası hukuk, tutuklu bulunan çocukların hakları ile ilgili oldukça ayrıntılı ve kapsamlı bir rehberlik sağlamaktadır. Bu bağlamda, tutuklu bulunan çocukların yetişkinlerden

¹⁷ Koniaraska - Birleşik Krallık davası (kabul edilebilirlik kararı), 12 Ekim 2000.

¹⁸ D.G. – İrlanda davası, 16 Mayıs 2002.

ayrı tutulması gerektiği açıkça belirtilmektedir¹⁹. Ancak, çok sayıda tutuklu çocuğun bulunduğu devletler kadar az sayıda çocuk tutuklunun bulunduğu devletler de genellikle bu standarda aykırı davranmaktadır. Yetişkinler için geçerli olduğu üzere, tutuklu bulunan çocuklar özgürlüklerinden yoksun bırakılmaları dışında, toplumda akranlarının sahip olduğu tüm haklardan yararlanma hakkına sahiptirler. Hatta bazı hakların kullanılması tutuklu bulunan çocuklar için ayrıca önemlidir. Bu haklar arasında özellikle önemli olanlar zarar görmekten korunma hakkı, sağlık ve bakım hakkı, ailesiyle görüşme hakkı, eğitim hakkı, oyun ve boş zaman hakkıdır.

Özgürlüklerinden yoksun bırakılan gençlere geniş bir ölçekte anlamlı faaliyet seçenekleri sunulmalı²⁰, bu gençlerin daha az sınırlayıcı düzenlemelerle gelişimlerini sağlayacak ve bırakıldıklarında toplumla yeniden bütünleşmeye hazırlayacak kişiye özel planlamalardan yararlanmaları sağlanmalıdır. Söz konusu faaliyet ve tedbirler çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişimini sağlamalı, öz-saygı ve sorumluluk duygularını geliştirmeye yönelik olmalı ve onların yeniden suç işlemelerini önleyici davranış ve beceriler geliştirmelerini sağlamalıdır. Sonuç itibarıyla çocuklar uygun fiziksel koşullara sahip olmalı, sürekli eğitim ve kişisel gelişimlerini kolaylaştıracak bakım ve diğer imkânlardan yararlanmalıdır.

Güvende Olma Hakkı

Tutukluluk halinde olan çocukların en temel hakları arasında yaşam hakkı, hayatta kalma ve gelişme hakkı ile zarardan korunma hakkı gelmektedir. Çocukların tutuklu buldukları yerler şiddetten yalıtılmış yerler değildir ve yapılan araştırmalara göre, bazı tutuklu merkezlerinde çocuklar kaygı verici düzeylerde hem çalışanların hem de diğer gençlerin şiddetine maruz kalmaktadır.²¹ Görece daha küçük tesislerin çocuklar için daha güvenli yerler sağladığı görülmektedir. Bunun yanı sıra her türlü tesiste çocukların haklarının korunmasını güvence altına alacak ek tedbirlerin alınması zorunludur. İç hukukta da yerini bulması gereken bu tedbirler arasında şunlar yer almaktadır:

- fiziksel cezalandırmanın yasaklanması;
- fiziksel baskı uygulamalarına ciddi sınırlamalar getirilmesi ve ilgili yöntemlerin (ilgili uygulamanın izlenmesi ve düzenli olarak gözden geçirilmesi dahil olmak üzere) ve çocukların kasti olarak acı çekmesine neden olacak her türlü baskının yasaklanması;
- bir cezalandırma yöntemi olarak hücre hapsinin yasaklanması ve bu yöntemin kullanımının yalnızca istisnai durumlara sınırlandırılması;
- akran istismarına karşı etkili politikalar ile şeffaf ve açık davranış kuralları geliştirilmesi.

Yetkili merciler çocukların incinilebilirliklerini göz önünde tutarak onların fiziksel ve zihinsel bütünlüklerini korumalı ve esenliklerini sağlamalıdır. Bu bağlamda, diğer tutuklular tarafından saldırı ya da tacize maruz kalma korkusu yaşayan çocuklar için ayrı bir mekân temin edilebilir. Tacize maruz kalmış çocuklar için özel bakım imkânları sağlanmalıdır.

Tutukevlerinin bağımsız ve nitelikli uzmanlar tarafından düzenli aralıklarla özenle denetlenmesi ve hem şikâyetleri gizli biçimde dinleyecek hem de tutukevlerindeki gençlerin kaygılarına karşı çözüm üretecek bağımsız şikâyet mekanizmalarının geliştirilmesi,

¹⁹ Diğerlerinin yanı sıra, Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde 37(c); Havana Kuralları Kural No. 29, CM/Rec (2008) 11, Paragraf No. 59 ya da Avrupa Sosyal Haklar Komitesinin Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı Madde 17§1'e ilişkin Yorum Bildirisi, Sonuçlar XV-2, s. 32.

²⁰ CM/Rec (2008) 11, 76-82. paragraflar.

²¹ Birleşmiş Milletler Çocuğa Yönelik Şiddet Bağımsız Uzman Raporu, A/6199, 26 Ağustos 2006.

çocukların güvenliğinin sağlanması açısından temel önem teşkil etmektedir.²² Düzenli ve güvenli bir ortam, gençlerin bütünlüğünün korunması için gereklidir ve bu alanda çalışan tüm personelin, çocuklarla olumlu ilişkiler esasında güvenin ve güvenliğin sağlanması için inisiyatif kullandıkları bir yaklaşımı benimsemesi gerekir. Personelin düzenli olarak eğitim alması büyük önem taşımaktadır. Tutukevlerindeki genç insanlar için güvenli bir ortam yaratılması açısından alınması zorunlu olan diğer tedbirler arasında, etkili düzenlemelerin sağlanması (sıkıntının önlenmesi için), uyuşturucu karşıtı etkili stratejilerin sağlanması ve ayrıca psikolojik destek, terapi ve diğer sağlık hizmetlerinin imkân dahilinde sağlanması bulunmaktadır. Günümüzde pek çok Avrupa ülkesinde kanunla ihtilafa düşmüş çocukların ciddi sağlık ve davranış sorunları yaşadığı giderek artan oranda kabul görmektedir. Bu tür sorunlarda görülen artışın bir nedeni tutuklulukta daha iyi teşhis konulmasıdır; ancak bir nedeni de, tutuklanmaması gereken çocuklara karşı cezai yaklaşımların benimsenmiş olmasıdır. Bu çocukların özel merkezlerde uygun bakım ve tedavi hizmetleri alması gerekmektedir. Sıradan gözaltı merkezleri çocukların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yapılandırılmamıştır.

Kişiyeye Özel Yerleştirmeler

Hem Havana Kuralları hem de Avrupa Kuralları gözaltı merkezlerinin düzenlenmesi ve yönetimi konusunda devletlere önemli pratik bilgiler sunmaktadır. Bu kurallar, söz konusu tutukevlerinde iyi yönetimi sağlamanın önemine vurgu yapmaktadır; buna mahremiyete saygılı ve modern kayıt sistemi ve kabul, nakil ve tahliyeyle ilgili sabit politikalar dahildir. Bunun yanı sıra, kabul sırasında gençlerle ilgili gerekli tüm bilgilerin (örneğin, eğitim, aile ve sağlık durumu) toplanmasının önemine vurgu yapmaktadırlar. Genç kişinin ihtiyaçlarına ne türden bir yerleştirmenin uygun olacağına karar verilmesi ve bu yerleştirme ile ilgili çocuk için elde edilecek yararın en üst düzeye çıkarılması amacıyla kişiyeye özel programlar geliştirilmesi için bu tür bir değerlendirmenin yapılması zorunludur. Bu bağlamda, çocuk ve gençlerin tutukluluk dışı tedbirlerden ya da açık ya da yarı açık düzenlemelerden yararlanmasının mümkün olması gerekir.

“Yetişkinlerle kıyaslandığında açık ceza infaz kurumlarındaki çocukların oranı oldukça düşük kalmaktadır”.

İnsan Hakları Komiseri
Almanya Ziyareti Raporu, 9 Temmuz 2008

Çocuklara Uygun Tesisler

Tutuklu bulunan çocuklar yetişkinlerden ayrı tutulmalıdır. Ayrıca, yetişkinlerin çocukları mümkün olduğunca göremeyeceği ve duyamayacağı şekilde düzenlemeler yapılmalı ve yetişkinlerle çocukların irtibat ve iletişimleri hiçbir şekilde mümkün olmamalıdır. Tutukevinde kalan çocukların bireysel ihtiyaçlarını karşılayacak ve kapatılma nedenlerine uygun çeşitli hizmetler olmalıdır. Bu tesislerde çocuk ve gençlerin kendilerine, çalışanlara, başkalarına ve daha geniş olarak içinde buldukları topluluklara zarar vermelerini engelleyecek şekilde asgari düzeyde sınırlayıcı güvenlik ve gözetim düzenlemeleri sağlanmalıdır. Bu tesisler çok büyük tesisler olmamalı; kişiselleştirilmiş bakım hizmeti sağlamaya uygun olmalı; küçük

²² CM/Rec (2008) 11, 121-126. Paragraflar.

yaşama birimlerinden oluşmalı; erişimi kolay ve çocukların aileleri ile irtibatta olabilmelerini kolaylaştıran yerlerde olmalıdır. Tutuklu bulunan çocukların uygun eğitim, sağlık bakım ve boş zaman aktivitelerinden faydalanmalarını sağlayacak düzenlemeler olmalıdır. Fiziksel ortamda tedavinin rehabilitasyon amacına uygun olarak düzenlenmiş olmasına ve tüm düzenlemelerde çocuğun mahremiyetine, algısal uyaranlara ve akranlarıyla iletişim kurma ihtiyacına ve spor, fiziksel egzersiz ve boş zaman faaliyetleri yapabilmesi için gerekli olanakların varlığına ciddi hassasiyet gösterilmelidir.

Her bir çocuğun yerleştirilmesiyle ilgili kararlarda çocuğun yararı ilkesine uyulmalı ve çocuğun özel ihtiyaçlarına en uygun bakımın sağlanması ve esenliği ile zihinsel ve fiziksel bütünlüğünün korunması esas olmalıdır. Çocuğun aile ve sosyal yaşamla bağlantısını koruyabilmesi öncelikli bir konudur. Başlangıçtaki yerleştirme ve devamındaki nakil konusunda verilecek kararda çocuklara ve ailelerine danışılmalıdır. Bu süreçte görüşlerine başvurulması ve bu görüşlerin dikkate alınması onların en doğal haklarıdır.

Asgari Düzeyde Güvenlikli Küçük ve Yerel Tesisler

Tutukluluk halinde olan genç insanların ihtiyaç ve haklarının gerçekleştirilmesine olanak tanıyacak tesisler geliştirilmelidir. Bu bağlamda devletler özellikle çocuklar ve gençler için hem güvenli hem de güvenlik tedbirleri yok denecek kadar az düzeye indirgenmiş tesisler oluşturmalıdır. Uygulamalar, bu tür küçük ölçekli tesislerde kişiye özel bakım hizmetlerinin daha rahat verildiğini ve gerginlik riskinin daha az olduğunu göstermektedir. Çocuklar ancak güvenlikleri için gerekli ve en alt düzeyde sınırlayıcı güvenlik tedbirleri olan kurumlara gönderilmelidir. Bunun yapılabilmesi için, güvenlik düzenlemeleri farklı düzeylerde olan tesislere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu anlamda tutuklu çocuk ve gençlere yönelik bu tesislerin yerinden yönetilecek şekillerde düzenlenmesi ve küçük ölçekli tutukevleri kurularak topluluğun sosyal, ekonomik ve kültürel hayatına entegre edilmesi gerekmektedir. Ailelerin bu tesislere rahatça erişebilmesi ise ayrıca önem taşımaktadır.

Sağlık ve Eğitim

Yapılacak tüm düzenlemeler çocukların gelişimine katkıda bulunacak şekilde olmalı ve çocuklar bu düzenlemelere katılmaya aktif bir biçimde teşvik edilmelidir. Ayrıca bu düzenlemeler çocukların yaş ve gelişim düzeyi ile işlenen suçun türü ışığında çocuğun kişisel ihtiyaçlarını karşılar nitelikte olmalıdır. Çocuğun tutukevine girişinden sonra mümkün olan en kısa süre içerisinde eğitim, sağlık ve diğer ihtiyaçlarının tespit edilmesi amacıyla kişisel bir değerlendirme yapılması gerekir. Tutukluluktaki faaliyetler ve bakımla ilgili diğer unsurlar için bireysel bir plan hazırlanmalı ve tesisin kuralları çocuğun anlayacağı dilde kendisine açıklanmalıdır. Söz konusu düzenleme eğitim, kişisel ve sosyal gelişim, mesleki eğitim, rehabilitasyon ve tahliye sonrasına hazırlık konularındaki faaliyetleri içermelidir. Bunların yanı sıra okulda eğitim imkânları, başka eğitim türleri, sosyal becerilerin geliştirilmesi, öfke yönetimi, bağımlılık danışmanlığı, bireysel ve grup terapi, fiziksel eğitim ve spor, yaratıcı boş zaman faaliyetleri, merkez dışı faaliyetler ve salıverilme sonrası için pek çok bakım hizmetleri bu plana dahil edilebilir. Çocukların tutukluluk döneminde sağlık ve sosyal hizmetlerden yararlanmalarının güvence altına alınması konusunda yasal ve mali sorumluluğun tutukevi yetkililerinden ziyade bu hizmetleri sağlayan topluluk temelli yapılarda olmasına özel önem verilmelidir.

Etnik ve dini azınlıklar ile yabancı uyruklu çocukları için özel düzenlemeler yapılmalıdır. Yabancı uyruklu kişilerin maruz kaldıkları sosyal yalıtılmış durumunun telafisi gerekiyorsa, bu kişilerin dış dünyayla daha uzun süreli temas kurmalarını sağlayacak uzun süreli ziyaretlere ya da alternatif yöntemlere olanak tanınmalıdır. Bu kişiler menşe ülkelerine nakledilme

konusunda bilgi edinebilmelidir. Azınlıklara mensup kişilerin de kendilerine özgü kültürel uygulamalarını tutukluluk halinde sürdürebilmelerine olanak sağlayacak özel düzenlemeler yapılması gerekmektedir.

Çocukların Yeniden Topluma Kazandırılmasına Yönelik Hizmetler

Çocuklar arasında yeniden suç işleme oranlarının yüksek olması çocuk adalet sisteminin bütününe verimlilik ve amacına yönelik kaygıları gündeme getirmektedir. Gerçekten de, tutukluluk yöntemine başvurulmasının doğurduğu güçlüklerin çoğu, bu yöntemin suç eğilimine karşı çözüm üretmekte başarısız olmasıyla ilişkilidir. Bu durumda, devletlerin tutukevlerine yerleştirilen çocukların yeniden topluma kazandırılması konusuna odaklanması ve çocukların yeniden yerleştirilmesini yerel mercilerin görevi olarak tanımlamayı değerlendirmesi gerekir. Çocuğun yeniden topluma kazandırılması gözetim kararının önemli bir unsuru olmalıdır ve bu bağlamda çocuğun esenliği ve bakımı iki temel öncelik olmalıdır. Fransa örneğinde belirli kurumlarda olduğu üzere, cezaevi yönetimi ile toplumdaki uzmanlık hizmetleri arasında işbirliği sağlanmalıdır. Hollanda'da uygulanan yaklaşım da bu bağlama uygundur. Bu ülkede çocuklar gündüz okullarına devam edebilmekte, gece ise tutukevinde kalmaktadır. Bu yöntemle genç insanlar mahkûmiyet kararının gereğini yerine getirirken toplum tarafından sağlanan hizmetlerden yararlanabilmektedir.

Çocukların ailelerinden, arkadaşlarından ve içinde buldukları topluluktan uzaklaştırılmalarının uzun vadede olumsuz etkileri olmaması için gerekli önlemlerin alınması gerekir. Örneğin ziyaretle ilgili düzenlemeler çocuk ve gençlerin aileleriyle mümkün olduğunca normal ilişki kurmalarını sağlayacak şekilde yapılmalıdır. Toplumsal entegrasyon olanaklarının sağlanması ve medya, ziyaretler ve bilgi paylaşımı gibi kanallarla dış dünyayla iletişim kurulmasının teşvik edilmesi gerekir.

Aileler ve diğer topluluk üyelerinin tutukevlerine mümkün olduğunca çok dahil edilmesi ve oradaki genç tutukluların yaşadıkları toplumla bağlantı kurabilmeleri için tutuklularla çalışması sağlanmalıdır. Mümkün olduğunca, çocukların yerel okullara ve eğitim merkezlerine gidebilmelerini ve topluluk içindeki diğer faaliyetlere katılmaları sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır. Bireysel bakım planının parçası olarak tüm çocuklara topluluk içinde yaşamaya geçiş ve tahliye sonrası döneme hazırlanmaları için destek sağlanmalıdır. Etkili sosyal destekle birlikte uzun süreli izin, şartlı tahliye gibi uygulamaları içeren tedbirler ve gençlerin eve dönüşlerini kolaylaştıracak düşük güvenli tesisler bu kapsamda değerlendirilmelidir. Bu amaca en uygun tesisler yarı açık birimlerdir. Bu tür bir geçiş dönemini başarıyla tamamlamış kişilerin diğerlerine destek olduğu akran desteği sistemleri de bu konuda etkili olabilir. Tahliyeden sonra takip niteliğindeki destekler ve hizmetler gençlerin yaşadıkları topluma geri dönmelerine yardımcı olmaktadır ve genel planlama süreçlerinin bir parçası olarak bu ihtiyaçların karşılanması gerekmektedir.

İzleme, Denetim ve Şikâyetler

Çocukların bakım ve korumasından sorumlu kurum, hizmet ve tesislerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve denetim açısından yetkili kurumların belirlediği standartlara uygun olması gerekmektedir. Özellikle gözaltı merkezlerinin (ister ceza infaz tesisleri ister koruma amaçlı tesisler olsun) düzenli ve bağımsız denetleme ve izlemeye tabi olması ciddi bir ihtiyaç haline gelmiştir ve çeşitli uluslararası standartlarda, çocuk adalet sisteminin tüm alanlarında çocuklarla çalışan personelin uygun niteliklere haiz olmasının ve düzenli eğitim almalarının önemine vurgu yapmaktadır. Çocukların bağımsız şikâyet mekanizmalarından yararlanma hakkı vardır ve bu mekanizmalar taleplere hızla karşılık vermeli, basit ve etkili olmalı ve temyiz hakkını içermelidir. Gözetim altındaki çocukların korku

duymadan ve misillemeye maruz kalma riski yaşamadan kaygılarını ve şikâyetlerini dile getirebilmeleri için, İngiltere ve Galler Bölgesinde başlatılan bağımsız savunucu uygulamasına benzer uygulamalardan yararlanmaları mümkün olmalıdır. Şikâyetlerin çözümü ve ihtiyaçların karşılanması için arabuluculuk ve yapıcı ihtilaf çözümü uygulamalarına öncelik verilmelidir.

Sonuçlar

Mevcut çocuk adalet sistemlerini iyileştirmek isteyen devletlerin yararlanabilecekleri çok sayıda uluslararası standart, yasal ilke ve ayrıntılı kılavuzlar bulunmaktadır ve bu konuda bir eksiklik söz konusu değildir. Devletler, etkili ve hak temelli sistemleri uygulamaya sokmalı ve kanunla ihtilaf yaşayan çocukların esenliğini ve güvenliğini sağlamalıdır. Bu standartlar devletlerin mevcut çocuk adalet sistemleri ile ilgili olarak kendilerini ölçmelerine ve ölçülmelerine olanak sağlayan bir dizi kapsamlı ve nesnel karşılaştırma noktası sağlamaktadır. İzleme süreci, Avrupa Konseyi ülkelerindeki iyi uygulama örnekleri ile ilgili farkındalığın artmasını sağlamakta ve bu uygulamalarla ilgili bilgilerin paylaşılmasına olanak sağlamaktadır.

Temel ilkeler oldukça ayrıntılı hazırlanmış olup atılacak adımları somut olarak ortaya koymaktadır:

- Suçun önüne geçebilmek için, kanıt temelli yaklaşımlardan beslenen kişiye/duruma özel önleme programları geliştirilmelidir ve bu programlar düzenli olarak gençlerin değişen ihtiyaçlarına uygun hale getirilmelidir;
- Çocuğun yargı süreci dışında başka seçeneklere yönlendirilmesi tüm çocuk adalet sistemlerinin temel amacı olmalıdır. Sürece güven duyulmasını sağlamak açısından eğitilmiş personelin ve yeterli kaynağın mevcut olması önemlidir ve yetki kullanımını katı bir biçimde sınırlandırılmalı ve düzenli olarak gözden geçirilmelidir;
- Yönlendirme uygulamaları çocuğun ihtiyaçlarına yoğunlaşmalıdır. İlk defa suç işleyenlerin ve birden fazla kere suç işleyen çocukların bu uygulamadan yararlanmaları mümkün olmalıdır. Bu uygulamaların mevzuatta tanımlanmış olması ve çocuğun rızası olmadan uygulanmaması gerekir.
- Verilecek hükümlerde çocuğun üstün yararı ilkesi ile suçun ağırlığı gözetilmeli ve bunun yanı sıra suça neden olan şartlar dikkate alınmalıdır. Yargıçlar eğitim almaları ve karar verirken ilgili uzmanların desteğinden yararlanmalıdır;
- Tutuklama dışı ve topluluk temelli tedbirlere öncelik verilmelidir. Eğitim ve güçlendirmeyi hedefleyen bu tedbirler tutukluluğa alternatif olarak düşünülmelidir;
- Tutuklu yargılama, bakım ve koruma maksadıyla yapılan gözetim uygulamalarına yalnızca istisnai durumlarda başvurulmalı ve bu yöntemlerin kullanımını asgari düzeye çekebilmek için alternatif seçenekler mevcut olmalıdır;
- Tutuklamaya ancak ve ancak son tedbir olarak başvurulmalıdır. Çocuklar her koşulda yetişkin tutuklulardan ayrı tutulmalı ve tutukluluk sürecinde tüm haklarından yararlanabilmelidir. Bunun yanı sıra güvenlik, sağlık ve eğitimlerine özel önem gösterilmeli, aile ve yakınları ile bağlarının korunması sağlanmalıdır. Çocukların şikâyetlerini dile getirmelerine olanak sağlayan bağımsız ve etkili mekanizmalar oluşturulmalıdır;

- Çocuklara yönelik eğitim ve hazırlık programları uygulayan, yeterli sayıda eğitilmiş personelin çalıştığı küçük ölçekli tesisler, çocukların topluma kazandırılmaları açısından temel önem taşımaktadır.

Ek

İnsan Hakları Komiserliğinin Görev Tanımı

İnsan Hakları Komiserliği, Avrupa Konseyine üye 47 ülkede insan haklarına saygının güçlendirilmesiyle görevlendirilmiş bağımsız bir kurumdur.

İlk Komiser, 15 Ekim 1999 – 31 Mart 2006 tarihlerinde görev yapmış Alvaro Gil-Robles'tir. Hâlihazırda Komiserlik görevini sürdürmekte olan Thomas Hammarberg bu göreve 1 Nisan 2006'da getirilmiştir.

İnsan Hakları Komiserliğinin temel hedefleri şunlardır:

- İnsan haklarının etkili bir biçimde uygulanmasını teşvik etmek ve Avrupa Konseyi insan hakları standartlarının uygulanmasında üye devletlere destek olmak;
- Avrupa Konseyi üye ülkelerinde insan hakları konusundaki eğitimlerin geliştirilmesine ve bu alandaki farkındalığın artmasına destek olmak;
- İnsan hakları ile ilgili hukukta ve uygulamadaki olası eksiklikleri tespit etmek;
- Ulusal kamu denetçiliği kurumlarının ve diğer insan hakları kuruluşlarının faaliyetlerini kolaylaştırmak;
- Tüm bölgede insan haklarının korunmasına yönelik bilgi ve tavsiyeleri üretmek.

Bu çerçevede Komiserliğin çalışmaları, esas olarak insan hakların korunması ve geliştirilmesi alanında somut ilerlemelerin kaydedilebilmesi için reforma yönelik tedbirlerin alınması üzerinde yoğunlaşmaktadır. Yargısal bir kurum olmayan Komiserlik, bireysel şikâyetlere karşı işlem başlatma yetkisine sahip değildir. Bununla birlikte Komiserlik bireylerin maruz kaldıkları insan hakları ihlalleriyle ilgili güvenilir bilgilere dayanarak karar alabilir ve daha geniş kapsamlı girişimlerde bulunabilir.

Komiserlik çeşitli uluslararası ve ulusal kuruluşlarla ve insan hakları izleme mekanizmalarıyla işbirliği içinde çalışır. Komiserliğin en önemli hükümetler-arası ortakları arasında Birleşmiş Milletler ve uzmanlaşmış alt birimleri, Avrupa Birliği ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) bulunmaktadır. Ofis ayrıca ileri gelen sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve düşünce küpleriyle ile yakın işbirliği yürütür.

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserliği hakkında 99(50) Sayılı Bakanlar Komitesi Kararı (Bakanlar Komitesinin 7 Mayıs 1999 tarihli 104. oturumunda kabul edilmiştir.)

Bakanlar Kurulu,

Avrupa Konseyi'nin amacının üye ülkeler arasındaki birliğin sağlanması, insan hakları ve temel özgürlüklerin yerine getirilmesi ve daha kapsamlı bir şekilde gerçekleştirilmesinin bu amaca ulaşılmasındaki yöntemlerden biri olduğunu göz önünde bulundurarak;

Avrupa Konseyi üye ülkeleri Devlet ve Hükümet başkanlarının İkinci Zirvede (Strazburg, 10-11 Ekim 1997) aldıkları kararları dikkate alarak;

Avrupa Konseyi'nin kuruluşunun 50. yıldönümünün kuruluşundan bu yana yapılan işlerin ileriye götürülmesi için bir vesile olacağını da göz önünde bulundurarak;

Bir Avrupa Konseyi birimi olan İnsan Hakları Komiserliğinin aşağıdaki görev tanımı ile kurulmasına karar vermiştir.

Madde 1

1. Komiserlik, Avrupa Konseyi İnsan Hakları araçlarından biri olarak insan hakları ile ilgili eğitim ve bilinci arttırmakla yükümlü, yargı yetkisi olmayan bir kurumdur.

2. Komiserlik, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi veya Avrupa Konseyi'nin diğer insan hakları belgelerine göre kurulmuş olan denetim organlarının, birimlerin yetki alanına saygı gösterir ve bu birimlerin işlevleri dışındaki alanlarda çalışır. Komiserlik bireysel şikâyetleri işleme koyamaz.

Madde 2

Komiserlik çalışmalarını bağımsız ve yansız olarak yürütür.

Madde 3

Komiserlik:

- a. Üye devletlerde insan hakları eğitim ve bilincini artırır.
- b. Üye devletlerde insan haklarının etkin bir şekilde gözlenmesi ve tam olarak gerçekleştirilmesine katkı sağlamak üzere çalışmalarını yürütür.
- c. İnsan haklarının korunması ve insan hakları ihlallerinin önlenmesi ile ilgili tavsiye ve bilgi sağlar. Kamuyla ilgili çalışmalarında mümkün olduğu hallerde üye ülkelerdeki insan hakları kuruluşlarından yararlanır ve onlarla işbirliği yapar. Bu tür yapıların olmadığı üye ülkelerde bu tür kurumların kurulmasını teşvik eder.
- d. İnsan hakları alanında çalışan ulusal kamu denetçiliği ya da benzeri kurumların çalışmalarının güçlendirilmesi için çalışır.
- e. Üye ülkelerin yasal düzenlemelerinde ve uygulamalarında Avrupa Konseyi insan hakları araçlarıncı tanımlanan insan hakları standartlarına uygun olmayan olası eksiklikleri tespit eder ve bu standartların üye ülkelerde etkili bir şekilde uygulanmasını destekleyerek, söz konusu eksikliklerin giderilmesi için devletlerin rızası ile onlara yardımcı olur.
- f. Uygun bulunduğu durumlarda, Bakanlar Kuruluna ya da Parlamenterler Meclisi ile Bakanlar Kuruluna sunulmak üzere özel konularda rapor hazırlar.
- g. Bakanlar Kurulu ya da Parlamenterler Meclisinden Avrupa Konseyi insan hakları standartlarına uygunluğu sağlanması ile ilgili gelen taleplere uygun bulunduğu şekilde yanıt verir.
- h. Bakanlar Kurulu ile Parlamenterler Meclisine yıllık rapor sunar.
- i. İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesi için ve ayrıca faaliyetlerin gereksiz biçimde tekrarlanmasının önüne geçecek şekilde diğer insan hakları kurumları ile işbirliği yapar.

Madde 4

Komiserlik, yürüttüğü faaliyetlerle ilgili olarak Bakanlar Kurulu ile Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin görüşlerini dikkate alır.

Madde 5

1. Komiserlik, faaliyet alanına giren konularda elde edilen bilgiler ışığında çalışma başlatabilir. Bunlardan hükümetler, ulusal parlamento, kamu denetçiliği kurumu ve insan hakları alanında çalışan benzeri kurumlar, bireyler ve örgütlerin görüşlerini özellikle dikkate almaktadır.

2. Komiserliğin işlevlerine uygun bilgilerin toplanma süreci üye devletlere yönelik genel bir raporlama sisteminin oluşturulmasına yol açamaz.

Madde 6

1. Üye Devletler Komiserliğin görevini yerine getirirken bağımsız ve etkin olarak hareket edebilmesini sağlarlar. Özellikle Komiserliğin misyonu bağlamında görüşmek istediği kişi ve kurumlarla irtibatının sağlanmasında ve yapacağı ziyaret ve yolculukların gerçekleşmesinde ona yardımcı olurlar ve kendisi tarafından talep edilen bilgileri zamanında temin ederler.

2. Komiserlik, görevini yerine getirirken Avrupa Konseyi Tüzüğü'nün 40. Maddesinde ve bu kapsamdaki antlaşmalarda belirtilen ayrıcalık ve dokunulmazlıklara sahiptir.

Madde 7

Komiserlik, Avrupa Konseyine üye devletlerin hükümetleri ile doğrudan irtibata geçebilir.

Madde 8

1. Komiserlik tavsiyelerde bulunabilir, fikir beyan edebilir ve rapor hazırlayabilir.

2. Bakanlar Kurulu söz konusu tavsiye, fikir ve raporların herhangi birinin basılmasına yetki verebilir.

Madde 9

1. Komiser, Bakanlar Kurulunun belirlediği üç aday arasından Parlamenterler Meclisi tarafından seçimle ve çoğunluk oyuyla iş başına gelir.

2. Üye Devletler Genel Sekreterliğe hitaben yazdıkları mektuplarla aday önerisinde bulunabilirler. Adaylar, üyelerin Avrupa Konseyi üyesi Devletlerden birinin vatandaşı olması gerekir.

Madde 10

Üyelerin, insan hakları alanında bilinen bir deneyime sahip, yüksek ahlaki nitelikli ünlü ve yetkin kişiler olması gerekir. Üyelerin Avrupa Konseyi değerlerine bağlılığı kamuoyunca tanınmış olmalı ve üye kişi Komiserlik misyonunu etkin bir şekilde yerine getirecek kişisel otoriteye sahip olmalıdır. Komiser görev süresince tam zamanlı bir çalışmaya uymayacak hiçbir faaliyette bulunmaz.

Madde 11

Komiser bir daha seçilmemek şartıyla, altı yıllığına seçimle iş başına gelir.

Madde 12

1. İnsan Hakları Komiserliği, Avrupa Konseyi Genel Sekreterliđi bünyesinde çalışır.
2. Komiserin ve ilgili Ofisin masrafları Avrupa Konseyince karşılanır.

Konu raporları, güncel ve önemli insan hakları meseleleriyle ilgili olarak ek tartışma ve düşüncelerin yansıtılmasına katkı sağlamak amacıyla İnsan Hakları Komiserliğinin yetkisiyle hazırlanır ve yayımlanır. Bu uzman raporlardaki fikirlerin hepsi Komiserin ilgili konudaki tutumunu yansıtmayabilir. Konu raporlarına Komiser'in web sayfasından ulaşılabilir:

www.commissioner.coe.int

Bu seride yayımlanan diğer konu raporları şunlardır:

- Çocuklar ve Fiziksel Ceza: "Dayak Yememe Hakkı da Bir Çocuk Hakkıdır", *Temmuz 2006, (Ocak 2008'de gözden geçirilmiştir)*
- Avrupa'daki Kaçak Göçmenlerin İnsan Hakları, *Aralık 2007*
- Konut Hakkı: Herkese Konut sağlanması Yükümlülüğü, *Nisan 2008*
- İnsan Hakları ve Engellilik: Herkes için Eşit Haklar, *Ekim 2008*
- Terörle Mücadelede Mahremiyet hakkının Korunması, *Aralık 2008*
- Çocuklar ve Çocuk Adalet Sistemi: Geliştirme Önerileri, *Haziran 2009*
- İnsan Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Kimliği, *Temmuz 2009*

**İnsan Hakları Komiseri Ofisi
Avrupa Konseyi**

F-67075 Strasbourg Cedex
Tel :+ 33 (0)3 88 41 34 21
Faks : + 33 (0)3 90 21 50 53
E-posta : commissioner@coe.int

www.commissioner.coe.int

Ekim 2009 tarihinde yayımlanmıştır